

УДК 378.011.3-051:73/76]:378.016:730

**НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА «СКУЛЬПТУРА» У ЗМІСТІ ФАХОВОЇ
ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА**

Бабенко Віктор Савелійович

викладач,

Батієвська Тетяна Вікторівна

канд. пед. наук, доцент

Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

Анотація: У статті розглядаються методичні основи викладання навчальної дисципліни «Скульптура» у фаховій підготовці майбутніх учителів образотворчого мистецтва в Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка. Акцентовано увагу на практичному аспекті опанування студентами змісту навчальної дисципліни.

Ключові слова: скульптура, майбутній учитель, образотворче мистецтво, методика викладання, практичні завдання.

Навчальна дисципліна «Скульптура» в сукупності освітніх дисциплін образотворчого циклу фахової підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва посідає вагомe місце і має особливе значення. Її зміст обумовлюється культурним, художнім, естетичним та дидактичним аспектами, що тісно взаємопов'язані між собою, і в органічному синтезі формують непересічну значущість феномену скульптури як артефакту мистецького та ідеологічного спрямування.

Загалом прояви скульптурної творчості у структурі цивілізацій та культур існують як активне і всеохоплююче явище, котре в поєднанні з іншими проявами мистецьких потенцій, такими як архітектура, живопис, музика,

сукупно складає інфраструктуру мистецького середовища всіх знаних культурних спільнот і цивілізацій, присутніх в історії племен та народів упродовж усього терміну земного буття. За скульптурними зображеннями можна сформувавши уявлення про те, що було визначальним у житті людей Стародавнього Єгипту доби фараонів, які уподобання і мистецькі пріоритети склали наповнення мистецького простору Стародавньої Греції, Древнього Риму. Через скульптуру транслюється унікальна неповторність мистецтва Індії, Китаю, Японії, культур доколумбової Америки, таких як інки, майя, ацтеки, сапотеки, ольмеки тощо [1; 2]. Традиція скульптурних зображень на Європейському ґрунті від доби Античності через Середньовіччя та Ренесанс простежується не затухаючи до нинішніх часів. Вона являє собою невід'ємну складову культурного середовища, сприяє його наповненню мистецькими артефактами у сфері архітектури, релігії, декоративного мистецтва. Серед них і монументальні твори ідеологічного та історичного спрямування, і садово-паркова та станкова скульптура, і скульптура декоративна та символічна.

Загальновідоме активне застосування скульптури при створенні готичних соборів, на оздоблення кожного з яких відводилося від трьох до шести тисяч скульптурних зображень релігійного та культового спрямування. Блискучий взірець синтезу скульптури й архітектури представляє мистецька спадщина доби Відродження, що подовжилася у такому мистецькому явищі, як бароко на європейському ґрунті, котре зрештою подовжилося у структурі модерного мистецтвотворення. Усе зазначене засвідчує універсальність і незмінність мистецьких засад, що покладаються у підмурок створення скульптурних витворів, рівно як і їх беззаперечну незмінну потрібність у структурі видів та різновидів мистецтва. І правомірним видається писання щодо специфіки мистецьких засад, властивих мистецтву скульптури.

Живопис і графіка відтворюють форму, а скульптура натомість створює форму, опредмечує і здійснює мистецький творчий задум у об'ємі, тобто безпосередньо здійснює його у тривимірному просторі оточуючого світу [3]. У цьому вбачається певна спорідненість скульптури та архітектури, з якою вона

часто синтетично поєднується в певну органічну цілісність. Відповідно, якнайширше кредо творчої діяльності на царині скульптури можливо визначити як «мислення в об'ємі», вписування творчого задуму в певний визначений простір, чи як зазначають скульптори – «відсікання усього зайвого від задуманого». При цьому варто зауважити, що організація творчого мислення у скульптора значно відрізняється від творчого мислення живописця чи, скажімо, графіка. Це цілком природно, але зазначимо, що ця особливість іноді не враховується в процесі викладання скульптури у фаховій підготовці майбутніх учителів образотворчого мистецтва. І якщо в профільних навчальних закладах відповідного спрямування це усвідомлення відбувається природним чином, безпосередньо у процесі практичного навчання мистецтву скульптури, то в закладах педагогічного спрямування майбутній учитель повинен мати вагоме теоретичне обґрунтування дидактичних засад викладання скульптури, володіти формами і методами викладання предмету скульптури у навчальному процесі як у студійній та гуртковій роботі, так і на уроках образотворення в загальноосвітніх навчальних закладах. Виходячи з того очевидного положення, що опанування навичками скульптури передбачає у процесі навчання формування не лише теоретичних знань, а і практичних умінь, то видається доречним уведення в процес навчання основам скульптури матеріалознавчого та технологічного контентів у їх прикладному аспекті. Такі невід'ємні складники роботи над скульптурним витвором, як підбір відповідного інструментарію, виготовлення металевих каркасів, врахування механічних та хімічних властивостей матеріалу скульптури сприяють оптимізації творчого процесу, вводячи політ розбурханої уяви митця в межі об'єктивності.

Скульптура, як і будь яке мистецьке дійство на царині образотворення жорстко підпорядковується технології. Водночас скульптура – це робота зі створення форми, формотворення реалізоване в тривимірному просторі, представляючи собою окрім усього іншого чи не єдине тактильне мистецтво [4]. Саме в дидактичному аспекті робота над скульптурою сприяє розвитку тонкої і надтонкої моторики рухів, щільно пов'язаної з проявами

інтелектуальної діяльності розуму. Це належить неодмінно враховувати у навчальному процесі.

Скульптура активно сприяє формуванню просторового мислення, бачення і розуміння форми не лише в мистецькому, а і в загальнокультурному аспекті. Вона дисциплінує і коригує процес сполучення уяви та фантазії з реальністю у практичній творчій діяльності. Робота над скульптурним твором формує у майбутніх учителів образотворчого мистецтва окрім здатності бачення форми ще й спроможність її розуміння, закладаючи тим самим підвалини конструктивного мислення в об'ємі. Варто зазначити, що здатність до такого мислення є необхідною передумовою фахового опанування основами академічного рисунку та живопису. З іншого боку, саме володіння конструктивним рисунком у свою чергу визначає вправність майстра в роботі над скульптурою.

Таким чином, слід зазначити, що практичні заняття скульптурою мають доречність не лише як один із видів образотворчої діяльності мистецького спрямування, а як засіб формування гармонійної, інтелектуально розвиненої особистості, здатної до синтетичного поєднання абстрактного (формального) та предметного (практичного) мислення у процесі духовно-практичного освоєння світу, що засвідчується неозорим розмаїттям форм і проявів скульптурної творчості. Його можна спостерігати в традиційній народній творчості усіх без винятку етнічних спільнот у всі відомі нам часи і періоди. Скульптура має чинність в декоративному і декоративно-ужитковому мистецтві, станковому мистецтві, храмовому та монументальному мистецтві – у всіх напрямках, традиціях і течіях, від архаїки до авангарду. Вражає і розмаїття матеріалів скульптури, навіть приблизний перелік котрих а рiогi не може бути вичерпним.

У зазначеному контексті викладання мистецької дисципліни «Скульптура» в структурі освітньої парадигми кафедри образотворчого мистецтва психолого-педагогічного факультету Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка має свої специфічні особливості, зумовлені спрямованістю освітніх послуг на формування

особистості майбутнього вчителя образотворчого мистецтва. За результатами освоєння курсу передбачається не лише оволодіння здобувачами теоретичними знаннями, а й формування готовності до професійної діяльності у системі загальної середньої та позашкільної (студійної та гурткової) освіти.

Мета вивчення навчальної дисципліни «Скульптура» передбачає розвиток загальної художньої культури, формуванні навичок і вмінь аналізувати і зображувати об'ємні форми у тривимірному просторі, напрацюванні та формуванні практичних навичок ліплення з натури та за уявою.

Основні завдання дисципліни:

– розвиток аналітичного мислення, розуміння конструктивної основи зображуваних об'єктів, аналіз їх будови, уявне моделювання форми, пошук оптимальних варіантів композиції скульптури;

– формування просторового сприйняття і уяви, здатності бачити й передавати у скульптурі форму, її об'єм, вміння просторового відтворення зображення;

– опанування принципами побудови реалістичного зображення в об'ємі, розуміння закономірностей побудови форми моделі і використання їх у практичній роботі над зображенням;

– формування усвідомлення цілісності зображення, оволодіння принципом роботи від загального до частин, вміння деталізувати, не руйнуючи цілого, вірно визначати тонові відношення;

– формування практичних пластичних умінь, здатності до пошуку засобів, що підкреслюють найбільш характерні особливості зображувальної моделі і сприятимуть найбільшій виразності скульптури.

На опанування змісту навчальної дисципліни «Скульптура» освітньою програмою та навчальним планом передбачено 120 годин (із них 8 годин – лекції, 40 годин – лабораторні заняття, 72 години – самостійна робота). Вивчається дисципліна на другому році навчання (III семестр) і складається з теоретичної і практичної частин. У теоретичній частині представлено відомості з історії розвитку мистецтва скульптури в контексті світового і вітчизняного

мистецтва від найдавніших часів до сучасності. Активно злучено інтерактивний ілюстративний відеоряд, що сприяє насиченому концентрованому поданню матеріалу. Дана форма викладення матеріалу забезпечує структуроване і системне ознайомлення здобувачів освітніх послуг зі значним обсягом питомої інформації у вибудуваному за хронологічним принципом вигляді. Світову традицію розвитку скульптури (Древній Єгипет, Індія, Китай, Японія, Новий Світ) наведено оглядово, що зумовлено стислими термінами викладу ознайомчого матеріалу. У поданні матеріалу з історії розвитку скульптури акцентується увага на античній скульптурній традиції (від архаїки до еллінізму) з огляду на її подальше європейське становлення та розвиток на прикладі динаміки змін знаних мистецьких стилів (романський, готичний, ренесансний, бароковий, модерний) в контексті європейської та вітчизняної образотворчих традицій. Відповідні розділи вивчення матеріалу подано на самостійне опрацювання з подальшим виконанням рефератів за дотичною до історії та теорії скульптури тематикою. У подальших лекціях зосереджено увагу на практичних аспектах роботи над скульптурою, її видах та різновидах. Відбувається ознайомлення з поняттями круглої та рельєфної скульптури, розглядаються особливості різних видів рельєфних зображень, таких як барельєф, горельєф, контррельєф на прикладі світових взірців. Визначаються відмінності монументальної та станкової скульптури, розглядається скульптура в синтетичному поєднанні з архітектурою та її реалізації в контексті декоративного мистецтва. Окрім того на лекційних заняттях розглядається «матеріалознавчий» аспект роботи над скульптурою. Зокрема, представляються відомості про матеріали скульптури з наведенням прикладів традиційних сфер їх застосування та фізичних властивостей; розглядаються фахові особливості ремесла скульптора; демонструється поетапність роботи майстра над створенням скульптури; відбувається ознайомлення з інструментарієм та обладнанням майстерні скульптора в контексті їх врахування у подальшій викладацькій діяльності здобувачами освітніх послуг у гуртковій та студійній роботі. Допоміжна інформація з відповідної тематики лекційного матеріалу

надається в користування студентам у повному обсязі в електронному вигляді.

Практичні завдання з дисципліни «Скульптура» розподіляються за рівнем складності від простих до складних. Виконання навчальних завдань контролюється та коригується викладачем упродовж усього терміну. Серед завдань визначено виконання декоративного та простого рельєфів, копія декоративної розетки, рельєф драпіровки (самостійно), кругла скульптура тварини (самостійно), частини обличчя (око, рот, ніс), череп людини, голова з плечовим поясом. Принагідно слід зазначити, що всі наведені завдання виконуються в розмірі і габаритах 10 – 20 сантиметрів, і спрямовані на ознайомлення здобувачів освітніх послуг з практикою виконання різних видів скульптури і напрацювання відповідних навичок під час аудиторної та самостійної роботи.

За результатами вивчення дисципліни «Скульптура» студенти повинні знати: основи зображення об'ємів об'єктів на площині (рельєф) та у просторі (кругла скульптура); основні принципи конструктивного ліплення та його стадійну послідовність, засоби відображення форми на площині і у просторі, закономірності пропорцій та їх сприйняття; принципи просторового зображення моделі та її компонентів; закономірності стану освітлення об'єкту; уміти: прийняти оптимальне композиційне рішення; правильно визначити пропорції зображуваного об'єкта; наочно продемонструвати конструктивно-пластичний аналіз структури форми зображуваного об'єкту.

З огляду на досвід викладання основ скульптури згідно представленої вище концепції можемо засвідчити вагому роль курсу «Скульптура» в системі дисциплін образотворчого циклу та кореспонденції між ними. Навчальна дисципліна «Скульптура» є взаємопов'язаною з такими дисциплінами образотворчого та мистецького спрямування як «Історія мистецтв», «Рисунок», «Матеріалознавство», «Основи пластичної анатомії», що має позитивний дидактичний характер і сприяє підвищенню загального рівня професійної майстерності майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Винкельман И. И. История искусства древности: малые сочинения / изд. подготовил И. Е. Бабанов. – СПб.: Алетейя, 2000. – 770 с.
2. Гнедич П. П. Всемирная история искусств. – М.: Современник, 1996. – 494 с.
3. Плотникова Е.Л. Живопись, скульптура, графика. – М.: Сов. художник, 1977. – 97с. : ил.
4. Красноголовец О.С. Основы скульптуры. – К.: Знання, 2008. – 171 с.